

**LIETUVOS RESPUBLIKOS
MOKSLO IR STUDIJŲ ĮSTATYMO NR. XI-242 72 STRAIPSNIO
PAKEITIMO ĮSTATYMO
AIŠKINAMASIS RAŠTAS**

1. Įstatymo projekto rengimą paskatinusios priežastys, parengto įstatymo projekto tikslai ir uždaviniai

Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatyme (toliau - LR MSI) visas pareigas užimantiems dėstytojams ir mokslo darbuotojams numatyti minimalūs kvalifikaciniai reikalavimai. Akivaizdu, kad aukštesnėms dėstytojo ar mokslo darbuotojo pareigoms yra keliami aukštesni kvalifikaciniai reikalavimai. Pavyzdžiui, į profesoriaus ar vyriausiojo mokslo darbuotojo pareigas gali pretenduoti pirmaujantysis tyrėjas, t.y. savarankiškas mokslininkas (meno daktaras), pirmaujantis savo tyrimų ar mokslo (meno) srityje. LR MSI numatyti persidengiantys mokslo institutų darbuotojų pareiginės algos koeficientai. Pavyzdžiui, vadovaujantis LR MSI 72¹ straipsnio 2 dalimi, vyriausiojo mokslo darbuotojo minimalus pareiginės algos koeficientas yra mažesnis už maksimalų mokslo darbuotojo bei mokslininko stažuotojo koeficientą ir yra ženkliai mažesnis už minimalų vyresniojo mokslo darbuotojo pareiginės algos maksimalų koeficientą. Tokių pavyzdžių yra ir aukštųjų mokyklų darbo užmokesčių tvarkose. Toks teisinis reguliavimas lemia, kad praktikoje pasitaiko tokių situacijų, kuomet dėstytojas ar mokslo darbuotojas pretenduodamas į aukštesnes pareigas toje pačioje mokslo ir studijų institucijoje gali gauti net mažesnę atlyginimą negu gaudavo užimdamas žemesnes pareigas.

Manytina, kad tokia situacija iškreipia dėstytojų ir mokslo darbuotojų karjeros galimybes ir ne tik veikia demotyvuojančiai, bet galimai yra diskriminacinė asmenų, atitinkančių aukštesnius kvalifikacinius reikalavimus atžvilgiu, neatitinka protingumo, proporcingumo ir lygiateisiškumo principų. Todėl siekiame teisiniame reguliavime numatyti, kad dėstytojui ar mokslo darbuotojui toje pačioje mokslo ir studijų institucijoje pretenduojančiam į aukštesnes dėstytojo ar mokslo darbuotojo pareigas, negali būti mokamas mažesnis negu žemesnėse dėstytojo ar mokslo darbuotojo pareigose gautas atlyginimas.

Pažymėtina, kad 2021 – 2030 m. Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos mokslo plėtros programoje nurodoma, kad būtent kompetentingų tyrėjų trūkumas ir atitinkamas tyrėjų skaičiaus ir tyrėjų kompetencijų augimas ir jų konkurencingumo skatinimas yra pagrindinis aukštojo mokslo iššūkis. Esamo teisinio reguliavimo užprogramuotos aukščiau nurodytos situacijos ypatingai neigiamai veikia tyrėjų motyvaciją, sukuria beviltiškumo ir nesąžiningumo atmosferą mokslo ir studijų institucijose. Profesoriumi ar vyriausiam mokslo darbuotojui gaunant tokį patį ar net mažesnę atlygį negu žemesnių pareigų dėstytojui ar mokslo darbuotojui yra neįmanoma tikėtis tyrėjų karjeros proveržio.

2. Įstatymo projekto iniciatoriai ir rengėjai

Įstatymo projektą parengė Seimo narė Laima Nagienė.

3. Dabartinis teisinis įstatymo projekto aptartų teisinių santykių reglamentavimas

Esamas teisinis reguliavimas numato dėstytojų ir mokslo instituto darbuotojų pareigybes ir joms keliamus minimalius kvalifikacinius reikalavimus. LR MSI 64¹ straipsnyje numatytos keturios mokslo ir studijų institucijų tyrėjų karjeros pakopos. LR MSI 65 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad tyrėjai arba pripažinti menininkai aukštosiose mokyklose gali užimti profesoriaus, docento, asistento ir jaunesniojo asistento dėstytojų pareigybes. Asmenys, kurie nėra tyrėjai arba pripažinti menininkai, aukštosiose mokyklose gali užimti vyresniojo lektoriaus arba lektoriaus dėstytojų pareigybes.

LR MSI 65 straipsnio 2 dalyje numatyta, kad profesoriaus pareigas gali eiti pirmaujantysis tyrėjas arba pripažintas menininkas. Profesoriaus pareigas einantis

pirmaujantysis tyrėjas arba pripažintas menininkas turi rengti mokslininkus, dėstyti studentams, vykdyti mokslinius tyrimus ir eksperimentinę plėtrą ir jiems vadovauti, skelbti tyrimų rezultatus. Profesoriaus pareigas einantis pripažintas menininkas, meno daktaras turi rengti profesionalius menininkus, dėstyti studentams, dalyvauti meno veikloje ir (arba) formuoti meno projektų tematiką ir jiems vadovauti, skelbti tyrimų rezultatus.

LR MSĮ 65 straipsnio 3 dalyje numatyta, kad docento pareigas gali eiti mokslininkas arba meno daktaras, esantis ne žemesnės pakopos kaip pripažintas tyrėjas arba pripažintas menininkas. Docento pareigas einantis pripažintas tyrėjas arba pripažintas menininkas turi dėstyti studentams, vykdyti mokslinius tyrimus ir eksperimentinę plėtrą, skelbti šios veiklos rezultatus. Docento pareigas einantis pripažintas menininkas, meno daktaras turi rengti profesionalius menininkus, dėstyti studentams, dalyvauti meno veikloje.

LR MSĮ 65 straipsnio 4 dalyje numatyta, kad asistento pareigas gali eiti mokslininkas arba meno daktaras, esantis ne žemesnės pakopos kaip patvirtintas tyrėjas arba pripažintas menininkas. Asistentas turi vadovauti studentų praktiniams užsiėmimams (praktiniams darbams, pratyboms, studentų praktikai ir kt.), padėti atlikti mokslinius tyrimus ir eksperimentinės plėtros darbus. Pastarasis reikalavimas gali būti netaikomas universiteto meno studijų asistentams.

LR MSĮ 65 straipsnio 5 dalyje numatyta, kad jaunesniojo asistento pareigas gali eiti pradedantysis tyrėjas. Jaunesnysis asistentas turi atlikti arba padėti atlikti dėstytojų darbus.

LR MSĮ 65 straipsnio 6 dalyje numatyta, kad į vyresniojo lektoriaus pareigas gali pretenduoti asmuo, turintis mokslo (meno) daktaro laipsnį. Vyresnysis lektorius turi dėstyti studentams, dirbti metodinį darbą.

LR MSĮ 65 straipsnio 7 dalyje numatyta, kad į lektoriaus pareigas gali pretenduoti asmuo, turintis ne žemesnį kaip magistro kvalifikacinį laipsnį ar jam lygiavertę aukštojo mokslo kvalifikaciją. Lektorius turi dėstyti studentams, dirbti metodinį darbą.

LR MSĮ 65 straipsnio 8 dalyje nurodomi reikalavimai dėstytojų praktiko pareigoms užimti - į šias pareigas aukštosios mokyklos nustatyta tvarka priimami asmenys, turintys ne trumpesnę kaip 3 metų praktinio darbo patirtį dėstytojų srityje ir profesinių pasiekimų. LR MSĮ 65 straipsnio 9 dalyje nustatyta, kad kvalifikacinius dėstytojų pareigybių reikalavimus, ne žemesnius, kaip nustatyti šio straipsnio 2–7 dalyse, konkursų šioms pareigoms eiti organizavimo ir dėstytojų atestavimo tvarką nustato aukštoji mokykla.

LR MSĮ 66 straipsnyje reglamentuotos mokslo darbuotojų pareigybės mokslo ir studijų institucijose. Mokslo ir studijų institucijų tyrėjai gali užimti vyriausiojo mokslo darbuotojo, vyresniojo mokslo darbuotojo, mokslo darbuotojo, mokslininko stažuotojo ir jaunesniojo mokslo darbuotojo mokslo darbuotojų pareigybes.

LR MSĮ 66 straipsnio 2 dalyje numatyta, kad vyriausiojo mokslo darbuotojo pareigas gali eiti pirmaujantis tyrėjas. Vyriausiasis mokslo darbuotojas turi rengti mokslininkus, vadovauti moksliniams tyrimams ir eksperimentinei plėtrai, skelbti tyrimų rezultatus.

LR MSĮ 66 straipsnio 3 dalyje numatyta, kad vyresniojo mokslo darbuotojo pareigas gali eiti tyrėjas, esantis ne žemesnės pakopos kaip patyręs tyrėjas. Vyresnysis mokslo darbuotojas turi vadovauti moksliniams tyrimams ir eksperimentinei plėtrai, skelbti tyrimų rezultatus.

LR MSĮ 66 straipsnio 4 dalyje numatyta, kad mokslo darbuotojo pareigas gali eiti tyrėjas, esantis ne žemesnės pakopos kaip pripažintas tyrėjas. Mokslo darbuotojas turi atlikti mokslinius tyrimus ir vykdyti eksperimentinę plėtrą, skelbti šios veiklos rezultatus.

LR MSĮ 66 straipsnio 5 dalyje nustatyta, kad mokslininko stažuotojo pareigas gali eiti tyrėjas, esantis ne žemesnės pakopos kaip pripažintas tyrėjas, apgynęs daktaro disertaciją kitoje institucijoje ne anksčiau kaip prieš 7 metus iki skyrimo į šias pareigas dienas.

LR MSĮ 66 straipsnio 6 dalyje nustatyta, kad jaunesniojo mokslo darbuotojo pareigas gali eiti pradedantis tyrėjas. Jaunesnysis mokslo darbuotojas turi atlikti arba padėti atlikti mokslinius tyrimus ir eksperimentinės plėtros darbus.

LR MSĮ 66 straipsnio 7 dalyje nustatyta, kad kvalifikacinius mokslo darbuotojų pareigybių reikalavimus, ne žemesnius, kaip nustatyti šio straipsnio 2–6 dalyse, konkursų šioms pareigoms.

LR MSĮ 72 straipsnyje numatyta priėmimo į mokslo ir studijų institucijų dėstytojų ir mokslo darbuotojų pareigas tvarka. LR MSĮ 72 straipsnio 6 dalyje nustatyta, kad dėstytojui ar mokslo darbuotojui, dirbančiam pagal neterminuotą darbo sutartį, laimėjus konkursą eiti kitas dėstytojo ar mokslo darbuotojo pareigas toje pačioje mokslo ir studijų institucijoje, jo darbo santykiai jam einant naujas pareigas tęsiasi pagal neterminuotą darbo sutartį. Jeigu konkurso sąlygas atitinka vienintelis kandidatas, toje mokslo ir studijų institucijoje pagal neterminuotą darbo sutartį einantis docento, asistento, lektoriaus, vyresniojo mokslo darbuotojo ar mokslo darbuotojo pareigas, jis gali būti perkeltas į aukštesnes pareigas toje pačioje mokslo ir studijų institucijoje (atitinkamai į profesoriaus, docento, vyresniojo lektoriaus, vyriausiojo mokslo darbuotojo ir vyresniojo mokslo darbuotojo) be konkurso.

LR MSĮ 72¹ straipsnio 1 dalyje numatyta, kad mokslo darbuotojų darbo užmokestį sudaro pareiginė alga (mėnesinė alga), priedai ir priemokos, apmokėjimas už darbą poilsio ir švenčių dienomis, darbą naktį ir viršvalandinį darbą, budėjimą ir darbą sąlygomis, kai yra nukrypimų nuo normalių darbo sąlygų ir tokių nukrypimų negalima pašalinti, premijos. Be papildomų pareigų mokslo darbuotojams gali būti mokamas priedas už skubių, svarbių ar sudėtingų darbų (užduočių atlikimą) (LR MSĮ 72¹ straipsnio 11 dalis). LR MSĮ 72¹ straipsnio 5 dalyje nustatyti šie pareiginės algos koeficientai:

- 1) instituto direktoriaus – 11,89–21,21;
- 2) instituto mokslinio sekretoriaus – 8,93–17,07;
- 3) vyriausiojo mokslo darbuotojo – 10,24–18,44;
- 4) vyresniojo mokslo darbuotojo – 8,93–14,32;
- 5) mokslo darbuotojo, mokslininko stažuotojo – 8,93–10,89;
- 6) jaunesniojo mokslo darbuotojo – 8,51–10,08.

4. Naujos teisinio reglamentavimo nuostatos ir kokių teigiamų rezultatų laukiama

Nauju teisiniu reglamentavimu siūloma numatyti, kad dėstytojui ar mokslo darbuotojui, toje pačioje mokslo ir studijų institucijoje pretenduojančiam į aukštesnes dėstytojo ar mokslo darbuotojo pareigas, negali būti mokamas mažesnis negu žemesnėse dėstytojo ar mokslo darbuotojo pareigose gautas atlyginimas. Šis teisinio reguliavimo pakeitimas padės išvengti situacijų, kuomet asmuo, kuriam yra keliami aukštesni kvalifikaciniai reikalavimai, kildamas pareigose gali gauti mažesnę už buvusį žemesnėse pareigose atlyginimą, taip išvengiant prieštaravimo protingumo, proporcingumo ir asmenų lygiateisiškumo principams.

5. Numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimo rezultatai, galimos neigiamos priimto įstatymo pasekmės ir kokių priemonių reikėtų imtis, kad tokių pasekmių būtų išvengta

Priėmus teikiamą Įstatymo projektą neigiamų pasekmių nenumatoma.

6. Galima priimtų įstatymų įtaka kriminogeninei situacijai, korupcijai

Įstatymo projektas įtakos kriminogeninei situacijai ir korupcijai neturės.

7. Įstatymų įtaka verslo sąlygoms ir jo plėtrai

Įstatymo projektas įtakos verslo sąlygoms ir jo plėtrai neturi.

8. Ar įstatymo projektas neprieštarauja strateginio lygmens planavimo dokumentams

Įstatymo projektas strateginio lygmens planavimo dokumentams neprieštarauja.

9. Įstatymų inkorporavimas į teisinę sistemą, kokius teisės aktus būtina priimti, kokius galiojančius teisės aktus reikia pakeisti ar pripažinti netekusiais galios

Priėmus Įstatymo projektą, kitų įstatymų keisti nereikės.

10. Įstatymų projektų atitiktis Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos įstatymo ir Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymo reikalavimams bei bendrinės lietuvių kalbos normoms, o Įstatymų projektų sąvokos ir jas įvardijantys terminai įvertinti Terminų banko įstatymo ir jo įgyvendinamųjų teisės aktų nustatyta tvarka

Įstatymo projektas parengtas laikantis Valstybinės kalbos įstatymo ir Teisėkūros pagrindų įstatymo reikalavimų ir atitinka bendrinės lietuvių kalbos normas.

11. Įstatymų projektų atitikimas Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatomis ir Europos Sąjungos teisei

Įstatymo projekto nuostatos Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatomis ir Europos Sąjungos dokumentams neprieštarauja.

12. Įstatymui įgyvendinti reikalingi įgyvendinamieji teisės aktai, šių aktų rengėjai
Įstatymui įgyvendinti įgyvendinamieji teisės aktai nereikalingi.

13. Kiek valstybės, savivaldybių biudžetų ir kitų valstybės įsteigtų fondų lėšų prireiks įstatymams įgyvendinti, ar bus galima sutaupyti (pateikiami prognozuojami rodikliai einamaisiais ir artimiausiais 3 biudžetiniais metais)

Įstatymui įgyvendinti valstybės, savivaldybių biudžetų ir kitų valstybės įsteigtų fondų lėšų neprireiks.

14. Projektų rengimo metu gauti specialistų vertinimai ir išvados

Įstatymo projekto rengimo metu gauti specialistų vertinimų ir išvadų nereikės.

15. Reikšminiai įstatymo projektų žodžiai

Įstatymo projekto reikšminiai žodžiai, kurių reikia šiam projektui įtraukti į kompiuterinę paieškos sistemą, įskaitant reikšminius žodžius pagal Europos žodyną Eurovoc:

Dėstytojas, mokslo darbuotojas, tyrėjas, mokslo ir studijų institucijų tyrėjų karjera;

16. Kiti, iniciatorių nuomone, reikalingi pagrindimai ir paaiškinimai

Papildomų paaiškinimų nėra.

Seimo narė

Laima Nagienė